

U stolu s Karin Schumacher **„Hudba, která se dotýká“**

Karin Schumacher, vy jste profesorkou muzikoterapie na Universität der Künste v Berlíně a pracujete už 40 let jako muzikoterapeutka především s autistickými dětmi. Jak jste se k této práci dostala?

Studovala jsem v Rakousku hudební léčebnou vědu (Musikheilkunde), nejprve ve Vídni, a potom také v Salcburku hudební a taneční výchovu. Už tam jsem se poprvé setkala s autistickými dětmi, které se objevovaly v řadách mentálně postižených dětí, anebo také na velkých psychiatrických klinikách, protože přibližně do 70. let nebyly děti s poruchou autistického spektra rozlišovány od ostatních postižení. Potom jsem pracovala 8 let jako muzikoterapeut na neurologické klinice ve Spandau s psychicky nemocnými dospělými pacienty, a také s dospívajícími a dětmi. Na této klinice jsem poznala také pacienty s autismem. Bylo to však pouze v rámci skupinové terapie. V té době jsme ještě neměli ten luxus individuální péče, individuální terapie. Když jsem potom v roce 1984 přišla na vysokou školu, a paralelně s tím také založila rodinu, měla jsem rok a půl volno. Bydleli jsme v Berlíně naproti jednomu psychologovi, který mě jednoho dne pozval, abych přišla do jeho praxe, že prý tam má dítě – to zařízení se jmenuje „Pomoc pro autistické dítě“ – a že se toto dítě neustále schovává pod dekou a takto ukryté pouze s vystrčenou rukou pobrnkává na klavír. Oni nevěděli, co s tím mají dělat, tak mě ten psycholog pozval, abych se přišla podívat. Já jsem řekla – „dobře, když mi tvoje žena pohlídá moje dítě, tak se můžu na chvíli jít s tebou podívat.“ Tak jsem přišla do toho zařízení, seznámila se s tím dítětem a začala s ním za pomoci hudby terapeuticky pracovat. Na základě této jedné návštěvy jsem získala v této instituci práci, kterou jsem vykonávala 20 let a poté v ní pokračovala ve své soukromé praxi.

Kdy se vůbec začalo pohlížet na tento nápadný způsob chování jako na specifickou poruchu?

Ve čtyřicátých letech - v roce 1940 byli dva psychiatři, kteří tento fenomén autismus, zcela nezávisle na sobě, nově popsali. Leo Kanner, Američan, a Hans Asperger, vídeňský psychiatr – tito dva nezávisle na sobě – psali o lidech, kteří se vyznačovali tím, že měli těžkou afektivní poruchu, tedy emocionální poruchu, a že měli potíže s navazováním vztahů s druhými lidmi.

Známý Aspergerův syndrom...

Ano, přesně tak, to je práce Hanse Aspergera, který nepsal anglicky, proto nečetl práci Leo Kanner, a Leo Kanner nečetl práce Aspergera. Teprve později vyšlo najevo - Aspergerovi bylo 43, Leo Kanner měl 40 – že se oba paralelně zabývali tím samým fenoménem. Leo Kanner popsal 7 případů pacientů, kteří byli mentálně postižení a současně trpěli autistickou poruchou, a Hans Asperger založil oddělení ve Vídni, kde byli

ti takzvaní hezcí malí chlapečci – tak se to dá také říci – byly to vždy moc pěkné děti, které koukaly do světa, které měly mnoho speciálních vědomostí, jednalo se vždy mnohem častěji o chlapce než o děvčata, takže se Asperger domníval, že se jedná o nějaký genetický problém. Často šlo o děti intelektově nadprůměrně nadaných rodičů, kde existovaly domněnky, že v takovýchto rodinách nevládla příliš emocionální atmosféra. Asperger, ani Kanner neměli žádnou teorii o tom, jakým způsobem autismus vzniká, odkud se bere, ale byli těmi, kteří autismus jako první důkladně popsali.

Kde jsou příčiny autismu, nevíme ani dnes, je to tak?

Dodnes nevíme přesně, kde se autismus bere. Tyto fenomény jsou dobře popsány, velmi dobře je dokážeme poznat. Víme, že musí existovat souvislost s prenatálními genetickými předpoklady – nenašel se ale žádný gen jako například u Downova syndromu – takže zde se jedná – pokud vůbec – tak o postižení většího množství genů. Víme také, že autismus je poruchou zpracování vjemů. To znamená, že tito lidé sice mají všechny smysly – mohou vidět, slyšet, vnímají chuť, mají hmat a čich, ale nejsou schopni vjemy těchto jednotlivých smyslů převést na tzv. společný jmenovatel, tak jak to umíme od narození my. Autisté mají proto jiný druh vnímání, musejí zpracovávat jiné sensorické události než normální člověk.

Popište mi, jak se chová autistické dítě.

Dítě vejde do místnosti, vy ho očekáváte – v mém případě se všemi hudebními nástroji, které jsou obvykle velice oslovující, například buben, klavír, nějaký strunný nástroj a košík s malými perkusivními nástroji, někde je třeba také houpací síť, já mám třeba v mojí místnosti trampolínu – a toto dítě si nevšimá žádného z těchto předmětů. Pohybuje se po místnosti po špičkách, jeho pohled je obrácen ven, ale není nikam zaměřený, v ruce má provázek, se kterým si stereotypně stimuluje prsty a vás nevnímá. Nevnímá hudební nástroje, a nevnímá ani vás jako osobu. Toho si člověk hned všimne.

Je to dítě, které je odvrácené od okolí, které je izolované?

Aura takového dítěte je: izolace. To se také hned přeneseme na dospělého. Cítíte se velmi osaměle, dalo by se říct „vykázaný ven“, člověk nedokáže najít žádné spojení s tím druhým, protože na pokyny jako „pojď sem“, „podívej“ a „dobrý den“ takové dítě nereaguje odpovídajícím způsobem. Taková nabídka vede spíše ještě k dalšímu odvrácení se, a také k zátěži autistického dítěte. Cítíte zpočátku bezradnost, nebo také – když se jako terapeut dobře nevyznáte v jednání s autistickými dětmi – jistý druh ... no, vztek je možná příliš silné slovo, ale člověk je velmi iritovaný, že ho ten druhý vůbec nevnímá jako osobu. A zde se musíme právě naučit – pokud s takovými dětmi pracujeme - nenechat na sebe toto zklamání dolehnout a vyznat se v tomto syndromu tak dobře, že například nebudeme po autistech vyžadovat pozdrav a nebudeme je nezatěžovat pokyny jako „pojď sem“ a „udělej tohle“.

A hlavně se jich za nic na světě nedotýkat...

Ano, také tělesná sféra těchto dětí – to je pravděpodobně nejústřednější problém, že nedovolí tělesný kontakt, a proto ani jejich vnímání vlastní tělesnosti, vlastního těla není dostatečně vyvinuto. Když se vám bude scházet tělesný kontakt, budete mít špatný cit pro vlastní tělo. A když budete mít špatný cit pro vlastní tělo, budete mít narušené mezilidské vztahy.

Toto platí od narození, nebo se může autismus objevit dejme tomu také v pozdějších letech?

Také zde vládnu rozdílné názory. Leo Kanner hovořil o ranném dětském autismu, vycházel tedy z toho, že jde o vrozený fenomén, který má prenatální příčiny a přetrvává po celý život, čili - nelze jej léčit. Hans Asperger zase nepřijímal děti tak brzy, většinou až ve školním věku a tenkrát neměl žádnou teorii o tom, jestli se musí nutně jednat o vrozenou vadu. On se k tomu nevyjadřoval. To vedlo potom v 80. letech k tomu, že se myslelo – např. Bruno Bettelheim zastával tento názor - že příčinou jsou možná matky, které jsou emocionálně chladné, to znamená že by se jednalo o psychický problém, který tuto poruchu u dětí způsobuje. Od tohoto názoru se však v dnešní době úplně upustilo. Dnes už jsme si zcela jistí tím, že autismus není poruchou, která by byla zapříčiněna nějakým druhem zanedbání. Tomu se říká hospitalismus nebo deprivace – když bylo dítě z psychických důvodů natolik zklamáno, pokud jde o potřebu vztahů – kterou si každý člověk s sebou na svět nese – že se potom stáhlo do sebe a vypadá jako autista, ale to se dá odlišit od ranného dětského autismu, který je vrozený.

Takže rodiče autistických dětí by si neměli nic vyčítat, protože to bývá právě často tím prvním impulzem - za to mohu já, udělal jsem něco špatně, když na mě dítě vůbec nereaguje...

Ne, je to dokonce právě naopak: celá tragika spočívá v tom, že vrozený oční kontakt, který každé miminko, když přijde na svět, už od prvního dne hledá – to je nanejvýš dojemné – že toto autistické dítě nedělá... a musíme si představit tu tragickou situaci: nejprve tomu maminka například vůbec nevěří, doufá, že to ještě přijde – dříve dětští lékaři říkali – „to musí ještě dozrát“ nebo „to ještě přijde“ – ne, pokud dítě hned v prvním roce den nehledá oční kontakt, tak to vlastně deprivuje ty rodiče. Samozřejmě bez toho, že by to to dítě chtělo. Ale jsou to právě rodiče, kteří se cítí odmítáni. Dívají se na dítě, chtějí se ho dotýkat, a dítě to nedokáže snést.

Představuji si, že to musí být velmi smutné...

Ano, je to velmi tragické. Proto je v takových případech důležité, aby se co nejdřív rodičům takových dětí dostalo podpory, a potom samozřejmě také samotnému dítěti.

Máte-li zájem o celý článek, prosím napište mi, ráda Vám jej zašlu emailem.